

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Олійник Оксани Петрівни
«Судово-психіатрична оцінка станів залежності в кримінальному
провадженні», подану на здобуття наукового ступеня доктора медичних наук
за спеціальністю 14.01.16 - психіатрія**

Актуальність даної дисертаційної роботи обумовлена проблемою неухильно зростаючої поширеності психічних розладів внаслідок різних форм залежностей від психоактивних речовин та високою криміногенністю таких осіб, що спричинило низку законодавчих змін у сфері юриспруденції (права), медицини та експертизи. У цьому напрямку дисертаційне дослідження відповідає сучасним пріоритетам розвитку медичної науки.

Мета дисертаційного дослідження передбачає розробку моделі судово-психіатричної експертної оцінки здатності осіб із станами залежності від психоактивних речовин усвідомлювати свої дії та (або) керувати ними відповідно до існуючого законодавства.

Для досягнення поставленої мети цілком вірно визначені задачі дослідження.

Ознайомлення із змістом дисертаційної роботи дає підстави стверджувати, що поставлена мета дисертантом досягнута. Визначені в дослідженні завдання виконані в повному обсязі.

Представлена дисертаційна робота виконана відповідно плану науково-дослідних робіт Українського науково-дослідного інституту соціальної і судової психіатрії та наркології МОЗ України: «Судово-психіатрична оцінка станів залежності від алкоголю в цивільному процесі» (2012-2014 р. №держреєстрації 0112U001233); «Розробка моделі медико-соціального менеджменту посттравматичних психічних порушень у учасників бойових дій та осіб, тимчасово переселених із зони бойових дій і окупованих територій (профілактика, діагностика, лікування, реабілітація, експертиза)» (2015-2017 р. №держреєстрації 0115U001445); «Судово-психіатрична оцінка станів залежності від психоактивних

речовин у кримінальному процесі: методологічні та організаційні принципи» (2017-2019 р. №держреєстрації 0117U000449).

Наукове дослідження складено за традиційним принципом, відповідно до вимог, що висуваються до докторських дисертацій. Вона складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, аналітичного огляду наукової літератури, 5 розділів власних досліджень, аналіз та узагальнення результатів дослідження, висновків, практичних рекомендацій, списку використаних джерел і додатків. Оформлення дисертації відповідає вимогам МОН України.

Ступінь досягнення мети та повнота викладення основних положень дисертації в наукових публікаціях.

При виконанні дисертаційного дослідження дисертантка цілком досягла поставленої мети, піддавши розв'язанню усі поставлені завдання. Авторка використовує сучасні відомі наукові методи обробки отриманої інформації, обґрунтування висновків і рекомендацій. Достовірність отриманих даних підтверджується використанням сучасного методологічного апарату. Отримані дані кваліфіковано статистично оброблені методами описової та непараметричної статистики. Розроблені на етапах виконання дисертації теоретичні положення та практичні рекомендації, проміжні та заключні висновки повно відображені у наукових публікаціях. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 35 робіт, в тому числі 22 статті у фахових виданнях (з них - 13 самостійних, 6 у виданнях, що цитуються у міжнародних науково-метричних базах), 10 тез у матеріалах вітчизняних та зарубіжних з'їздів, конференцій та конгресів, 1 методичний посібник. Результати роботи доповідались на наукових конференціях міжнародного та загальнодержавного рівнів.

Автореферат за структурою і змістом відповідає текстові дисертаційної роботи.

Загальна характеристика роботи. У першому розділі наведено результати теоретичного аналізу літературних джерел. Висвітлено розв'язання проблеми судово-психіатричної оцінки синдрому залежності від психоактивних речовин, у тому числі в учасників бойових дій. За аналізом літературних джерел автором

висвітлюються проблемні питання застосування обмеженої осудності у даного контингенту осіб. Наводяться приклади застосування категорії обмеженої осудності та її медико-правових наслідків на досвіді інших країн. Дисертанткою аналізується значний обсяг літературних даних. У цілому, огляд є змістовним, інформативним, містить аналіз стану досліджуваної проблеми.

В другому розділі дисертанткою надана характеристика обстеженого контингенту та методи дослідження. Зазначено, що в основу наукового дослідження протягом 2012-2018рр. були покладені матеріали вивчення психічного стану 661 підекспертного на предмет наявності станів залежності від психоактивних речовин та їх впливу на здатність усвідомлювати свої дії та керувати ними. З них 206 тематичних випадків склали СПЕ в цивільному процесі та 455 випадків в кримінальному провадженні. Окрему групу дослідження (в рамках кримінального провадження) на предмет наявності станів залежності від ПАР становили 87 УБД, які скоїли кримінальні злочини та відносно яких проводились СПЕ протягом 2014-2017 років.

Застосовані дисертанткою методи дослідження дали можливість вирішити поставлені задачі.

Третій розділ дисертації присвячений висвітленню сучасних тенденцій експертної оцінки залежних станів в умовах чинного законодавства, структурі експертних рішень та практиці рекомендованих заходів державного примусу. У даному розділі автор співставляє та аналізує експертні рішення щодо станів залежності від психоактивних речовин у цивільному та кримінальному процесах. Досліджує причини розходження експертних рішень в різних процесах. Викладає та обґрунтовує проблемні аспекти судово-психіатричної діяльності та психосоціальної реабілітації осіб зі станами залежності, які скоїли кримінальні правопорушення.

У четвертому розділі «Судово-кримінологічні та судово-експертні особливості обстеженого контингенту» висвітлено структуру та особливості скоєння протиправних діянь у групах з алкогольною, наркотичною залежністю та учасниками бойових дій. Доведено, що особи з алкогольною залежністю

являються більш криміногенним контингентом, ніж наркозалежні особи, за показниками тяжкості злочинів та людськими втратами серед потерпілих. Відповідно до задач наукової роботи, авторкою встановлені достовірно значимі особливості скоєння кримінальних правопорушень в кожній групі дослідження. На підставі аналізу структури та особливостей скоєння суспільно небезпечних дій були виділені клініко-ситуаційні детермінанти агресивної поведінки обстеженого контингенту.

У п'ятому розділі наведено «Клініко-соціальні характеристики осіб із синдромом залежності від психоактивних речовин, які скоїли кримінальні правопорушення». У розділі представлений порівняльний аналіз клініко-соціальних показників між групами, встановлено найбільш значущі особливості соціального статусу обстежених, які слід враховувати при виборі медико-профілактичних заходів, а також в розробці соціального блоку програми реабілітації. Ґрунтовно представлена клінічна структура, глибина та особливості психічних порушень серед контингенту досліджених груп. Виокремлена та описана супутня ненаркологічна психічна патологія в осіб з синдромом залежності від психоактивних речовин.

Даний розділ являється основою для подальшої оцінки впливу виявлених психічних розладів на здатність усвідомлювати свої дії та можливість керувати ними особами з синдромом залежності від психоактивних речовин.

Шостий розділ «Судово-психіатрична оцінка впливу психічних розладів в осіб із залежністю від психоактивних речовин на спроможність останніх усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними» присвячений науковому обґрунтуванню та досягненню основної мети дослідження. Дисертантом встановлено синдромальну структуру медичного критерію неосудності та обмеженої осудності осіб зі станами залежності від психоактивних речовин. Розроблений двохетапний алгоритм оцінки впливу психічних розладів при станах залежності від психоактивних речовин на здатність усвідомлювати свої дії та керувати ними. Обґрунтовано критерії вибору медико-правових заходів. Розроблена інтегративна модель судово-психіатричної оцінки психічних розладів

в осіб із залежністю від ПАР, яка визначає цілі експертного дослідження, алгоритм оцінки медичного та юридичного критеріїв, їх інтегративних складових.

«Аналіз та узагальнення результатів дослідження» містить основні результати дисертаційної роботи, на яких формуються ґрунтовні висновки.

Наукова новизна одержаних результатів та їх теоретичне значення.

Вперше за результатами комплексного аналізу сучасних тенденцій експертної оцінки залежних станів, структури експертних рішень та практики рекомендованих заходів державного примусу, були виокремлені причини звуження експертних рішень в умовах чинного законодавства.

Отримані сучасні дані про структуру та особливості скоєння правопорушень в залежності від виду зловживання психоактивних речовин, в т.ч. учасників бойових дій.

Вперше встановлені клініко-ситуаційні детермінанти агресивної поведінки обстеженого контингенту. Виявлені та описані клініко-соціальні характеристики підекспертних зі станами залежності, які скоїли кримінальні правопорушення, що суттєво доповнює уявлення про напрями та мішені їх психосоціальної реабілітації.

В роботі вперше з експертних позиції досліджено вплив психічних та поведінкових розладів в осіб із синдромом залежності від психоактивних речовин на спроможність останніх повною мірою усвідомлювати свої дії та (або) керувати ними, з урахуванням внесених в останні роки змін до Законодавства. Вперше встановлено критерії обмеженої осудності осіб із залежністю від психоактивних речовин.

Визначені домінуючі фактори, насамперед, вплив клінічного чинника у генезі скоєння протиправних дій особами із синдромом залежності від психоактивних речовин. Розроблено критерії призначення різних видів медико-правових заходів особам з психічними розладами внаслідок залежності від ПАР, що скоїли протиправні діяння.

Вперше розроблена інтегративна модель судово-психіатричної експертної оцінки можливості осіб із синдромом залежності від психоактивних речовин усвідомлювати свої дії та (або) керувати ними.

Запропоновані науково обґрунтовані практичні рекомендації щодо профілактики повторних суспільно небезпечних дій особами із станами залежності від психоактивних речовин.

Практична значимість одержаних результатів.

Запропоновані критерії обмеженої осудності та критерії вибору заходів держаного примусу дозволятимуть диференційовано застосовувати медико-правові заходи з метою дотримання прав і свобод осіб з психічними розладами внаслідок залежності від психоактивних речовин.

Клініко-ситуаційні детермінанти агресивної поведінки та особливості скоєння кримінальних правопорушень особами із залежністю є важливими прогностичними маркерами для своєчасного запобігання та профілактики повторних агресивних злочинів, а також при проведенні психосоціальної реабілітації.

Розроблена та впроваджена в практичну діяльність судово-психіатричних експертних установ України модель експертної оцінки здатності осіб із залежністю від психоактивних речовин усвідомлювати свої дії та (або) керувати ними дозволяє суттєво поліпшити та удосконалити якість проведення судово-психіатричних експертиз, збільшує доказовість висновку експерта, що призводить до зменшення кількості повторних експертиз, скорочення строків судового розгляду справ, і як наслідок - зменшення витрат коштів державного бюджету.

Згідно представлених актів впровадження, результати дисертаційної роботи впроваджено в навчальний процес та експертну діяльність наступних установ та закладів: Українського науково-дослідного інституту соціальної і судової психіатрії та наркології МОЗ України, Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П. Л. Шупика, КНП «Одеський обласний медичний центр психічного здоров'я» Одеської обласної ради, Київського міського центру

судово-психіатричної експертизи, Хмельницької обласної психіатричної лікарні №1, КЗ «Херсонська обласна психіатрична лікарня» Херсонської обласної ради.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків, пропозицій.

Виконання дисертаційної роботи проведено на належному методологічному рівні. На основі детального опрацювання літературних джерел визначено проблему дослідження, сформульовано його мету та завдання. У дисертації ретельно обґрунтована доречність всіх методів дослідження, принципи формування вибірок, використано надійний інструментарій статистичної обробки даних. Отримані данні піддані всебічному аналізу, що забезпечує належний рівень достовірності та обґрунтованості основних висунутих положень роботи.

Автореферат, оформлений згідно з вимогами МОН України, ідентичний змісту дисертації, відображає основні її положення.

Проте, у дисертаційному дослідженні, яке в цілому можна оцінити позитивно, є дискусійні моменти.

1. У назві дисертаційної роботи замість «станів залежності» доречніше було б використати термін, що відповідає МКХ-10, а саме «синдрому залежності».

2. Згідно з другою задачею дисертаційного дослідження Ви вивчали структуру та особливості правопорушень в залежності від виду зловживання ПАР. Що саме Ви мали на увазі під видом зловживання ПАР?

3. При дослідженні клініко-ситуаційних детермінант агресивної поведінки Ви вивчали рівень агресії? Якщо так, то як саме?

4. Яке значення для судово-психіатричної експертизи мають соціальні характеристики підекспертних? Розкрийте поняття соціального потенціалу у групі наркозалежних?

Останнє зауваження стосується деяких стилістичних та друкарських помилок, які, на жаль, є в тексті дисертації та авторефераті. Проте, вказані зауваження принципово не знижують якості дисертаційного дослідження, яке можна розцінювати як завершену наукову роботу з можливістю практичного застосування її результатів. Логічність, обґрунтованість і послідовність

висвітлення результатів свідчать про досягнення поставленої мети й успішне розв'язання поставлених завдань.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Підсумовуючи вищевказане, можна зробити висновок, що за актуальністю, методологічними підходами та методичним рівнем, обсягом проведених досліджень, теоретичним і науково-практичним значенням дисертаційна робота Олійник О. П. на тему: «Судово-психіатрична оцінка станів залежності в кримінальному провадженні» є закінченим, самостійно виконаним науковим дослідженням, яке вирішує актуальну науково-прикладну проблему судової психіатрії - розробку моделі судово-психіатричної експертної оцінки здатності осіб із станами залежності від психоактивних речовин усвідомлювати свої дії та (або) керувати ними для профілактики повторних суспільно небезпечних дій відповідно до існуючого законодавства.

Вищевикладене дає підставу для висновку, що дисертаційна робота Олійник Оксани Петрівни «Судово-психіатрична оцінка станів залежності в кримінальному провадженні» повністю відповідає вимогам п. 10, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567, які висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора медичних наук за спеціальністю 14.01.16 - психіатрія.

Завідувач кафедри психології
Інституту підготовки кадрів
Державної служби зайнятості України
Міністерства соціальної політики України,
доктор медичних наук д-р професор

Підпис

Прізвище